

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Mirosław Mika

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

– magister geografii, 1992 r. – studia w Instytucie Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

– doktor Nauk o Ziemi, specjalność Geografia, 2003 r. – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Rozwój zagospodarowania turystycznego i jego wpływ na przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Obecne miejsce zatrudnienia:

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
30-387 Kraków, ul. Gronostajowa 7

Rozpoczęcie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim: październik 2003 r.

Stanowisko asystenta: 2003–2005 r. Stanowisko adiunkta: od 2005 r.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

A) Tytuł osiągnięcia naukowego, rok wydania, nazwa wydawnictwa

Mirosław Mika, 2014, *Założenia i determinanty podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
ISBN: 978-83-64089-00-8

B) Omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Przedmiotem pracy jest próba konceptualizacji na płaszczyźnie teoretycznej geografii turystyki problematyki badawczej trwałego, w sensie długookresowego, rozwoju miejscowości turystycznych, cechujących się wysoką złożonością i nasileniem zjawisk turystycznych, które w terminologii turystycznej określa się mianem „ośrodków turystycznych” lub „dojrzałych obszarów recepcji turystycznej”. Określenie czynników oraz mechanizmów utrzymania ciągłości rozwojowej miejscowości wyspecjalizowanych w obsłudze ruchu turystycznego stanowi obecnie jedno z ważniejszych wyzwań badawczych w multidyscyplinarnych studiach nad turystyką.

Specyfikę funkcjonalną ośrodków turystycznych podkreśla intensywność oraz wielokierunkowość procesów składających się na rozwój ich funkcji turystycznej, a także złożoność jej powiązań z innymi funkcjami społeczno-gospodarczymi. Rozwój ogólnogospodarczy tych miejscowości determinują ich zewnętrzne powiązania funkcjonalne kształtowane za sprawą czasowych migracji turystycznych oraz związany z tym napływ środków finansowych i inwestycji. Utrzymanie przychodów z turystyki warunkuje w takim przypadku nie tylko stabilność miejscowych struktur gospodarczych, ale także systemu społecznego.

Liczna grupa ośrodków turystycznych na świecie, w tym także w Polsce, boryka się współcześnie z problemem stagnacji rozwojowej. W dotychczasowych studiach nad turystyką nie wypracowano jednoznacznych rozstrzygnięć co do zasad i sposobów ożywienia ich funkcji turystycznej oraz utrzymania dotychczasowej trajektorii rozwojowej. Istniejąca luka na płaszczyźnie teoretycznej utrudnia prowadzenie właściwej i skutecznej polityki rozwoju na poziomie lokalnym i regionalnym, a także pogłębia niepewność inwestycyjną i decyzyjną w zarządzaniu podmiotami turystycznymi.

Kierując się powyższymi przesłankami, za główny cel pracy przyjęto określenie teoretyczno-metodologicznych podstaw badania możliwości kształtowania funkcji turystycznej miejscowości w długim okresie w warunkach jej wysokiego poziomu rozwoju oraz natężenia zjawisk turystycznych.

W założeniach wyboru głównego celu badań odwołano się do endogenicznych mechanizmów rozwoju turystyki, co doprowadziło do sformułowania głównej hipotezy badawczej, która brzmi: w przypadku miejscowości o wysokim poziomie rozwoju funkcji turystycznej czynniki warunkujące zdolność jej długookresowego rozwoju tkwią w lokalnych

zasobach infrastrukturalnych, przyrodniczych i kulturowych, stanowiących podstawę rozwoju turystyki, a także w zaangażowanym w obsługę ruchu turystycznego kapitale ludzkim oraz kapitale społecznym.

Podstawą rozważań stało się uznanie, iż każdy układ lokalny stanowi odrębną i niepowtarzalną, a tym samym wyjątkową kombinację warunków i okoliczności realizacji potrzeb turystycznych, z uwagi na cechy i wartości przyrodnicze, społeczno-kulturowe, infrastrukturalne, przebieg procesów gospodarczych i politycznych, a także relacje przestrzenne i funkcjonalne względem obszarów źródłowych ruchu turystycznego. Za punkt odniesienia dyskutowanej w pracy problematyki przyjęto istniejącą w Polsce sytuację społeczno-gospodarczą oraz zachodzące na tym tle procesy i zjawiska turystyczne analizowane w skali lokalnej. W warunkach polskich procesy składające się na lokalny rozwój turystyki przebiegają pod wpływem czynnika transformacji społecznej i gospodarczej, między innymi za sprawą dopełniających się procesów modernizacyjnych oraz dyfuzji na płaszczyźnie kulturowej tzw. zachodnich wzorców konsumpcji. Przeobrażenia, jakie dokonują się w sferze turystyki na poziomie lokalnym, określa także dotychczasowa ścieżka rozwoju ośrodków turystycznych, na którą silny wpływ wywarły inwestycje minionego okresu społeczno-politycznego.

Powyższe założenia stanowiły przesłankę sformułowania celu poznawczego pracy, za jaki przyjęto: rozpoznanie czynników w istotny sposób warunkujących zdolność długookresowego rozwoju funkcji turystycznej w określonych warunkach lokalnych, a także celu aplikacyjnego, którym było: wskazanie głównych ograniczeń oraz endogenicznych barier lokalnego rozwoju turystyki na obszarze badań, których przewyciężenie winno stanowić cel działań zaangażowanych w ten proces instytucji publicznych i podmiotów rynkowych.

Dla realizacji celu poznawczego i aplikacyjnego pracy przeprowadzono badania terenowe w trzech ośrodkach turystycznych Beskidu Śląskiego – Szczyrku, Ustroniu i Wiśle. Wybór obszaru badań był celowy. Przyjęte do badań szczegółowych miejscowości stanowią w skali ogólnopolskiej przykłady dojrzałych funkcjonalnie obszarów recepcji turystycznej.

Poszukiwanie czynników mających istotne znaczenie dla utrzymania ciągłości rozwojowej analizowanych ośrodków turystycznych prowadzono dwukierunkowo, z jednej strony wśród uczestników ruchu turystycznego, a z drugiej – w grupie działających lokalnie podmiotów turystycznych. Badania wśród turystów przeprowadzono w formie wywiadu kwestionariuszowego na losowo wybranej próbie 1226 osób przebywających w celach turystycznych na badanym obszarze w sezonach letnich 2012 i 2013 oraz na losowej próbie 525 turystów-narciarzy użytkujących tam tereny narciarskie w sezonach zimowych

2011/2012 i 2012/2013. Z kolei badania wśród gestorów lokalnych obiektów turystycznych przeprowadzono w formie wywiadu kwestionariuszowego na losowo wybranej próbie 62 obiektów noclegowych oraz w postaci zogniskowanych wywiadów grupowych w każdej z miejscowości, w których łącznie wzięło udział 25 rozmówców, reprezentujących różne kategorie działalności turystycznej.

Celami szczegółowymi badań uczestników ruchu turystycznego były:

- rozpoznanie kryteriów, jakimi kierują się turyści w subiektywnej ocenie lokalnych warunków, w których realizują własne potrzeby turystyczne;
- ocena stopnia dostosowania istniejących lokalnie warunków do oczekiwań turystów w sezonie letnim i zimowym, z perspektywy turystów pobytowych, turystów jednodniowych oraz turystów, którzy przyjechali w celu uprawiania narciarstwa (tzw. turystów-narciarzy);
- rozpoznanie przestrzennego zakresu oraz intensywności powiązań funkcjonalnych analizowanych ośrodków turystycznych z ich otoczeniem osadniczym, które kształtują się za sprawą ruchu turystycznego.

Badania wśród gestorów bazy noclegowej przeprowadzono w celu rozpoznania:

- ogólnej sytuacji rozwojowej lokalnego rynku turystycznego;
- podejmowanych działań przez lokalne podmioty świadczące usługi noclegowe, z punktu widzenia innowacji, inwestycji oraz sposobów ich finansowania, a także znaczenia cen usług noclegowych w lokalnej rywalizacji rynkowej, skuteczności narzędzi informacyjnych oraz roli innych czynników mających wpływ na ich konkurencyjność;
- znaczenia działających na miejscu urządzeń sportowo-rekreacyjnych oraz innych szeroko rozumianych atrakcji turystycznych dla funkcjonowania obiektów noclegowych;
- opinii przedsiębiorców na temat zaangażowania oraz skuteczności działań podejmowanych przez władze lokalne na rzecz aktywizacji turystycznej ich miejscowości,
- zaangażowania gestorów obiektów noclegowych w różne formy współpracy partnerskiej;
- niektórych społecznych aspektów funkcjonowania obiektów noclegowych, widzianych z perspektywy relacji między gestorami obiektów noclegowych oraz właścicielami obiektów a gośćmi (turystami);
- związków podstawowej działalności usługowej w obiektach noclegowych z innymi formami gospodarowania;
- najpoważniejszych barier funkcjonowania i rozwoju obiektów turystycznych.

W pierwszym rozdziale pracy omówiono koncepcje badawcze, które stanowią aktualną bądź potencjalną płaszczyznę analiz rozwoju turystyki w badaniach geograficznych. W rozdziale tym zwrócono także uwagę na kwestię wieloznaczności niektórych pojęć, między innymi takich podstawowych kategorii jak „turystyka” i „rozwój”, a także wyjaśniono sposób interpretacji określenia „lokalny rozwój turystyki”.

Omawiając podejścia badawcze, podkreślono ich różnorodność oraz wzajemne problemowe dopełnianie się z uwagi na odniesienia do nieco innych aspektów szeroko rozumianego rozwoju turystyki. Wskazano także na niektóre koncepcje teoretyczne wywodzące się ze studiów nad rozwojem lokalnym i gospodarką przestrzenną, które mogły być przydatne w kontekście realizacji głównego celu pracy.

Przeprowadzony w rozdziale przegląd pojęć, koncepcji i problemów badawczych odnoszących się do zagadnienia lokalnego rozwoju turystyki doprowadził autora między innymi do stwierdzenia, że:

- geograficzny punkt widzenia w badaniach turystycznych podkreśla niepowtarzalność, zmienność i różnorodność uwarunkowań rozwoju turystyki w konkretnych układach lokalnych, skłania do ostrożności w formułowaniu nadmiernych uogólnień czy konstruowaniu uniwersalistycznych modeli wyjaśniających;
- w miarę coraz głębszego poznawania czynników społecznej ruchliwości przestrzennej oraz mechanizmów podejmowania indywidualnych decyzji i wyboru kierunków wyjazdu wzrasta metodologiczna złożoność badań turystycznych; wyjaśnianie zachowań przestrzennych w turystyce zmierza obecnie w kierunku tworzenia złożonych modeli behawiorystycznych, uwzględniających wpływ na proces decyzyjny jednostki tzw. sposobności (możliwości) pośrednich oraz oddziaływania alternatywnych miejsc docelowych, „rywalizujących” w przyciąganiu potencjalnych turystów;
- zmieniająca się sytuacja gospodarcza i społeczno-kulturowa oraz konieczność analizowania zjawisk z pogranicza turystyki kieruje badania geograficzne poza „tradycyjny” funkcjonalizm zawierający się w relacji podmiotowo-przedmiotowej: turysta – przestrzeń geograficzna;
- w badaniach nad funkcjonowaniem obszarów recepcji turystycznej szerokie możliwości analityczne oferują niektóre wywodzące się z analiz społeczno-ekonomicznych koncepcje rozwoju lokalnego, podejście systemowe oraz odwołująca się do przestrzeni społecznej koncepcja sieci i aktorów;
- poza podmiotowo-przedmiotowym wymiarem analiz funkcjonalnych mieści się zagadnienie turystyki biznesowej, które w badaniach nad lokalnym rozwojem turystyki

- winno stanowić odrębny przedmiot rozważań; przemawiają za tym właściwości mechanizmu warunkującego i napędzającego rozwój tej kategorii turystyki, który jest rezultatem relacji transakcyjnych i umów zawartych pomiędzy instytucjami, nie zaś następstwem dobrowolnie podjętej przez jednostkę decyzji o podróży i jej celu;
- wiele podstawowych pojęć i określeń stosowanych w dyskusji naukowej na temat rozwoju turystyki nie jest wolnych od niejednoznaczności, z drugiej strony – przeobrażenia badanej rzeczywistości społecznej i gospodarczej zmuszają do krytycznej weryfikacji stosowanych terminów oraz poszukiwania na płaszczyźnie metodologicznej neologizmów, które pozwolą określić nazwą poznawane zjawiska i procesy.

Podkreślono także, iż niezbędne wydaje się zwrócenie jeszcze większej uwagi w badaniach geograficznych na rozpoznanie struktur relacyjnych zawiązujących się w przestrzeni geograficznej, które decydują o przebiegu mechanizmów napędzających procesy rozwojowe w turystyce. Relacje wiążące w przestrzeni geograficznej są bowiem źródłem zmian – ilościowych i strukturalnych oraz podłożem obserwowalnych zjawisk turystycznych. Istotne znaczenie dla wyjaśniania procesów rozwojowych w turystyce będzie miało także przyjęcie założenia o ich nieliniowym i probabilistycznym charakterze.

Przedmiotem dyskusji w rozdziale drugim były teoretyczne założenia koncepcji turystyki zrównoważonej oraz dotychczasowe rezultaty ich stosowania w praktyce planistycznej i działalności gospodarczej. Na podstawie przeglądu literatury naukowej oraz własnych doświadczeń autora wskazano na najważniejsze ograniczenia praktycznego zastosowania idei harmonijnego rozwoju turystyki, zarówno z punktu widzenia kształtowania zjawisk turystycznych, jak i wykorzystania turystyki do osiągania celów zrównoważenia w rozwoju społeczno-ekonomicznym.

Dotychczasowe rezultaty implementacji zasad zrównoważonego rozwoju w turystyce ukazały poważną słabość koncepcji harmonijnego rozwoju turystyki na linii teoria – planowanie – wdrożenie. Z przeglądu dyskusji naukowej wynika, że idea harmonijnego zrównoważenia w turystyce współgra jedynie z zasadami turystycznego użytkowania obszarów prawnie ochronionych o stosunkowo wysokim reżimie ochronnym. W warunkach rozwoju społeczno-ekonomicznego napotyka na opór ze strony podmiotów zaangażowanych w kreowanie mechanizmów wzrostu. Stanowiska podważające możliwość wdrażania założeń tejże koncepcji na obszarach recepcyjnych akcentują brak wizji celu rozwoju turystyki zrównoważonej oraz podatność pojęcia „zrównoważenie” na różne ideowe interpretacje w zależności od wartości i poglądów reprezentowanych przez zainteresowane strony.

Formułowane zastrzeżenia wynikają także z proponowanych ograniczeń w sferze konsumpcji turystycznej, propozycji regulacji funkcjonowania podmiotów turystycznych, propagowania zasad tzw. zielonego wzrostu w turystyce, szczególnie w transporcie, oporu przedstawicieli lokalnych władz w różnych regionach świata wobec propozycji ograniczania skali rozwoju turystyki oraz trudności w budowaniu porozumienia społecznego wokół lokalnego rozwoju turystyki. Kontrowersje wzbudzają także narzędzia badawcze służące ocenie skuteczności wdrożenia zasad zrównoważenia w turystyce. Poważnych argumentów sprzeciwu wobec idei harmonijnego rozwoju turystyki dostarczają perturbacje w globalnym systemie klimatycznym, które istotnie komplikują sytuację rozwojową niektórych obszarów recepcyjnych na świecie.

Mimo że teoretyczne i metodologiczne słabości koncepcji turystyki zrównoważonej były sygnalizowane niemal od początku dyskusji nad jej założeniami, to jednak dopiero wieloletnia praktyka przekonuje, że imperatyw harmonijnego łączenia wielu celów rozwoju i wartości wydaje się być nie do pogodzenia z „naturą” współczesnej turystyki. Rzeczywistość gospodarcza pokazała też, że alternatywne i ograniczone programowo formy rozwoju turystyki nie są w stanie zastąpić społecznie zakorzenionego i silnie skomercjalizowanego tzw. modelu masowego.

W konkluzji rozdziału stwierdzono między innymi, że niezbędne są zmiany na płaszczyźnie obowiązującego paradygmatu turystyki zrównoważonej. Weryfikacja ta powinna jednak uwzględniać fakt, że:

- osiągnięcie zgodności w celach zrównoważonego rozwoju turystyki przy obecnym zróżnicowaniu poziomu rozwoju cywilizacyjnego świata jest niemożliwe;
- proponowana instytucjonalna regulacja w sferze konsumpcji turystycznej jest sprzeczna ze społecznie postrzeganą funkcją turystyki;
- rozważania na temat turystyki zrównoważonej winny zostać „przeniesione” z systemu globalnego na poziom lokalny i konkretne warunki, w jakich przebiega rozwój turystyki;
- niezbędne jest odejście od interpretacji funkcjonalnego zrównoważenia obszarów recepcyjnych, jako ich „wyidealizowanego” stanu, na rzecz ewolucyjnego procesu zmian, który opiera się na racjonalnych przesłankach ekonomicznych i faktycznych zachowaniach społecznych oraz nie zmierza do z góry ustalonego celu.

Omówione w rozdziale drugim bariery i ograniczenia wdrażania w praktyce zasad zrównoważenia w turystyce, opartego na imperatywie normatywnego i harmonijnego łączenia kwestii rozwojowych z zachowaniem wartości przyrodniczych oraz osiągania celów społecznych, skłoniły autora do poszukiwania ujęć konceptualnych i rozwiązań modelowych,

które lepiej odpowiadają sytuacji funkcjonalnej obszarów recepcyjnych. Temu zagadnieniu został poświęcony trzeci rozdział pracy, w którym przedstawiono założenia teoretyczno-metodologiczne koncepcji podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki z późniejszym ich rozwinięciem w dyskusji nad poszukiwaniem czynników oraz mechanizmów długookresowego utrzymywania rozwoju funkcji turystycznej w warunkach wysokiej złożoności i natężenia zjawisk turystycznych.

Określenie „lokalny” jest w pracy rozumiane w sensie przestrzennym. Wskazuje się w nim na skalę przestrzenną (lokalną) rozwoju turystyki, a nie na model funkcjonalny. Ów zakres przestrzenny może odpowiadać pojedynczym miejscowościom, gminom (terytorialnym systemom społecznym), bądź odnosić się do lokalnego układu osadniczego, w którym relacje funkcjonalne pomiędzy miejscowościami zawiązują się pod wpływem przyjazdowego ruchu turystycznego.

Stan bądź faza dojrzałości funkcjonalnej obszarów recepcyjnych określa natomiast szczególne warunki, w jakich przebiegają procesy składające się na rozwój turystyki. Przyjęto założenie, że w przypadku tzw. dojrzałych obszarów recepcyjnych istnieją obiektywne ograniczenia przyrostu wielkości przyjazdowego ruchu turystycznego. Osłabienie rozwoju turystyki w sensie ilościowym, z punktu widzenia zwiększania liczby przyjazdów turystycznych oraz prowadzenia nowych inwestycji w bazę turystyczną, skierowało uwagę autora na poszukiwanie czynników podtrzymywania lokalnego rozwoju turystyki w wymiarze zmian jakościowych przestrzeni turystycznej, w przekształceniach strukturalnych oraz kształtowaniu relacji instytucjonalnych i społecznych.

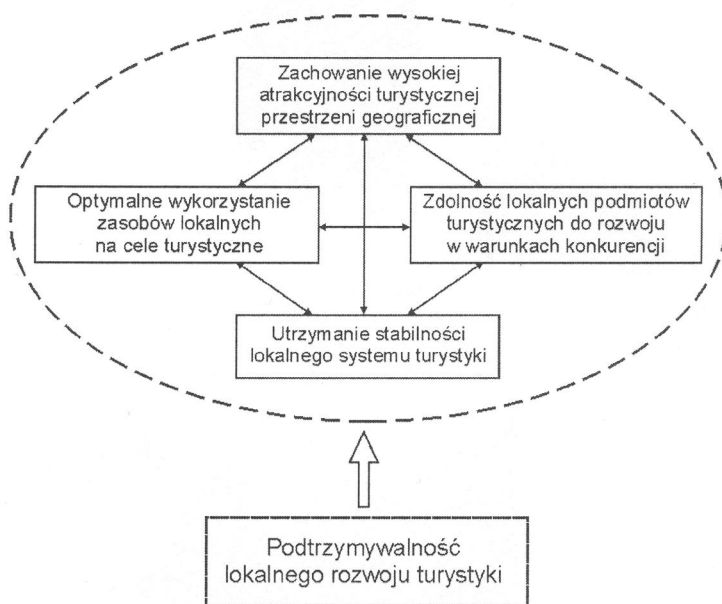
W funkcjonowaniu obszarów (miejscowości) turystycznie dojrzałych można dostrzec analogię do sytuacji tzw. zamknięcia w ścieżce rozwoju społeczno-ekonomicznego systemów społecznych, która istotnie ogranicza implementacje alternatywnych scenariuszy rozwojowych ze względu na ich zbyt wysokie koszty. W sytuacji, gdy główną lub jedną z głównych sił napędowych lokalnej gospodarki są dochody generowane przez ruch turystyczny, dokonanie zmian podstawowych czynników wzrostu jest praktycznie niemożliwe bez wejścia w sytuację kryzysu społecznego i ekonomicznego, dlatego podtrzymywanie lokalnego rozwoju turystyki ma w takim przypadku także kluczowe znaczenie dla zachowania trwałości i stabilności lokalnego systemu społeczno-gospodarczego.

Podtrzymywanie lokalnego rozwoju turystyki jest rozumiane w pracy w sensie biologicznym, jako utrzymywanie i wspomaganie ciągłości jego „procesów życiowych”. Z perspektywy funkcjonowania ośrodków turystycznych (obszarów recepcji turystycznej) sens podtrzymywalności wyraża się w zdolności osiągania ciągłości (trwałości) ich rozwoju

poprzez utrzymanie stabilności i efektywności „zakorzenionych” w ich przestrzeni systemów recepcji turystycznej.

Lokalny rozwój turystyki w warunkach dojrzałości funkcjonalnej jest procesem złożonym i wielopłaszczyznowym, dlatego o długookresowym rozwoju funkcji turystycznej decydują różne czynniki. W owej złożoności dostrzega się jednak główne wektory składowe, które są w stanie wyznaczać i określać – w sensie siły wypadkowej – zdolność podtrzymywania (podtrzymywalność) lokalnego rozwoju turystyki. W formie hipotezy przyjęto, że możliwość długookresowego utrzymania lokalnego rozwoju turystyki w warunkach jego wysokiej złożoności zależy od: a) zachowania wysokiej atrakcyjności turystycznej przestrzeni geograficznej, b) zdolności lokalnych podmiotów turystycznych do rozwoju i funkcjonowania w warunkach konkurencji, c) optymalnego wykorzystania zasobów lokalnych na cele turystyczne, d) utrzymania stabilności lokalnego systemu turystyki oraz wzmocnienia jego odporności na oddziaływanie zaburzeń zewnętrznych.

Powyższe pojęcia oraz struktura relacji między nimi tworzą model konceptualny podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki (ryc. 1), który przyjęto jako podbudowę teoretyczno-metodologiczną dalszej dyskusji nad poszukiwaniem mechanizmów i czynników utrzymywania ciągłości rozwojowej tzw. dojrzałych obszarów recepcji turystycznej.

Ryc.1. Struktura modelu konceptualnego podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki
Opracowanie własne.

Rezultatem przeprowadzonej w rozdziale trzecim dyskusji było wskazanie w głównych elementach składowych modelu źródeł i czynników podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki, których zestawienie zawiera tabela 1.

Tabela 1. Czynniki podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki

Wysoka atrakcyjność turystyczna przestrzeni geograficznej	Optymalne wykorzystanie zasobów lokalnych na cele turystyczne
<p>Stan i różnorodność walorów i zagospodarowania turystycznego (jakość przestrzeni turystycznej);</p> <p>Stan zachowania wartości przyrodniczych (jakość środowiska przyrodniczego);</p> <p>Dostępność komunikacyjna i ekonomiczna lokalnej przestrzeni turystycznej;</p> <p>Indukowanie społecznie dostrzegalnych zmian jakościowych w przestrzeni turystycznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> - innowacje infrastrukturalne w przestrzeni turystycznej, - zmienność w czasie elementów kreatywnych walorów kulturowych; <p>Pozytywny odbiór lokalnej przestrzeni turystycznej w procesie indywidualnej percepcji;</p> <p>Wzmacniający wizerunek turystyczny;</p> <p>Wysoka jakość usług turystycznych;</p> <p>Kształtowanie pozytywnych opinii turystów o obszarze recepcji turystycznej</p>	<p>Osiąganie efektów synergicznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w przestrzeni turystycznej, - w działalności podmiotów turystycznych, - we współdziałaniu podmiotów turystycznych, - we współpracy między podmiotami turystycznymi a instytucjami władzy lokalnej i innymi instytucjami, - w powiązaniach funkcjonalnych systemów recepcyjnych i/lub atrakcji turystycznych, - w relacjach między funkcją turystyczną a innymi funkcjami społeczno-ekonomicznymi; <p>Wielofunkcyjność w rozwoju podmiotów turystycznych;</p> <p>Elastyczna specjalizacja w działalności podmiotów turystycznych;</p> <p>Wzajemne wzmacnianie rozwoju między obszarami recepcji turystycznej;</p> <p>Rozwój wielofunkcyjny obszarów recepcyjnych;</p> <p>Racjonalne gospodarowanie przestrzenią;</p> <p>Obniżanie wpływu sytuacji konfliktowych w gospodarowaniu przestrzenią oraz w relacjach społecznych;</p> <p>Wsparcie instytucjonalne działalności lokalnych podmiotów;</p> <p>Programowanie lokalnego rozwoju turystyki;</p> <p>Społeczne porozumienie wokół strategicznych celów rozwoju turystyki</p>
Konkurencyjność lokalnych podmiotów turystycznych	Utrzymanie stabilności lokalnego systemu turystyki
<p>Zasoby firmy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyposażenie materialne, stan obiektu i urządzeń, - kapitał finansowy, - jakość kapitału ludzkiego (personelu), - jakość kadry menedżerskiej, - dystrybucja i wykorzystanie wiedzy indywidualnej i informacji, - jakość kapitału społecznego (normy, wartości), - technologie informacyjno-telekomunikacyjne, - pozytywny wizerunek firmy wśród nabywców; <p>Usługi i organizacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jakość usług, - cena usług, - innowacje usługowe i organizacyjne, - zdolność przyjęcia innowacji, - odmiennosc usług względem innych podmiotów, - elastyczność usługi i jej dostosowanie do potrzeb klientów, - kreowanie nowych potrzeb turystycznych, - rozwinięta sieć dystrybucji i informacji, - promocja, - korzystne warunki płatności; <p>Zdolność pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych;</p> <p>Zdolność zawiązywania współpracy partnerskiej;</p> <p>Zakorzenie podmiotów w systemach innowacyjnych;</p> <p>Sprawność lokalnych systemów innowacji</p>	<p>Zdolność tłumienia wpływu negatywnych bodźców zewnętrznych i wewnętrznych;</p> <p>Zwiększanie odporności (obniżenie podatności) na wpływ czynników (bodźców) zakłócających;</p> <p>Zdolność adaptacji do warunków niestabilności:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wydłużanie sezonu turystycznego, - dywersyfikacja oraz utrzymywanie istniejących kierunków ruchu przyjazdowego, - rozwój sieci i kontaktów migracyjnych na płaszczyźnie kontaktów indywidualnych, - kumulatywna przyczynowość w ruchu turystycznym; <p>Oslabienie zależności od głównego waloru przestrzeni turystycznej;</p> <p>Oslabienie zależności od lokalnego biegunu wzrostu;</p> <p>Zdolność samoorganizowania się lokalnych podmiotów turystycznych;</p> <p>Kapitał społeczny pozahandlowych współzależności</p>

Opracowanie własne.

Źródła podtrzymywania rozwoju turystyki w określonych warunkach lokalnych można doszukiwać się w: a) wymiarze przestrzeni geograficznej (przestrzeni turystycznej) oraz zachodzących w niej relacjach funkcjonalnych, b) na płaszczyźnie ekonomicznej w działaniach podmiotów turystycznych, c) w cechach i relacjach społecznych aktorów rozwoju oraz d) w szeroko rozumianej sferze działań organizacyjnych, co obejmuje także funkcjonowanie instytucji władzy.

Podkreślając relację turysta – przestrzeń geograficzna w rozwoju turystyki, wskazano na znaczenie właściwości lokalnej przestrzeni turystycznej, wynikającej z jakości oraz różnorodności walorów turystycznych i materialnej bazy turystyki, jako czynnika kształtowania atrakcyjności turystycznej. Atrakcyjność turystyczna przestrzeni geograficznej jest w pracy rozumiana szerzej niż, jak dotychczas, wyłącznie jej atrybut wynikający z zestawu określonych cech i przewag lokalizacyjnych. Zagadnienie to ujmuje się w sposób czynnościowy, jako przedmiot działania aktorów lokalnego rozwoju turystyki. Zabieg taki pozwala lepiej łączyć analizę cech przestrzeni turystycznej i jej innowacyjnych form udostępniania z zagadnieniem motywacji turystycznej, a także kieruje uwagę w stronę poszukiwania możliwie najlepszych rozwiązań i sposobów gospodarowania przestrzenią w celu zwiększenia efektów ekonomicznych.

W pracy wskazuje się między innymi na konieczność poszukiwania wartości dodanej w obrębie przestrzeni turystycznej poprzez łączenie jej cech z działalnością organizacyjną. Ważną rolę przypisuje się też zachowaniu bądź odtworzeniu jakości parametrów środowiska przyrodniczego jako jednego z warunków utrzymania atrakcyjności przestrzeni dla turystów.

Proponuje się również indukowanie efektów wzmacniających rozwój turystyki w szerszym układzie lokalnym, pomiędzy różnymi systemami recepcyjnymi, a dokładniej ich elementami składowymi, przy odpowiednim programowaniu ruchu turystycznego, który jako czynnik systemotwórczy jest równocześnie „nośnikiem” środków finansowych. Podkreśla się nadto znaczenie wielofunkcyjności ośrodków turystycznych jako czynnika kształtowania ich atrakcyjności.

W podtrzymywaniu lokalnego rozwoju turystyki doniosłą rolę odgrywają także czynniki o charakterze społecznym, jak np.: doświadczenie osób zaangażowanych w obsługę turystów, ich kreatywność czy indywidualna wiedza, a także relacje międzyludzkie oparte na wspólnie respektowanych wartościach i zaufaniu. W dyskusji uwypuklono rolę procesów spontanicznych, np. samoregulacyjnych i samoorganizujących, które zwiększają zdolność mobilizacji miejscowych aktorów rozwoju w osiąganiu celów ekonomicznych, między innymi na podbudowie pozahandlowych współzależności.

Źródła podtrzymywania rozwoju turystyki można także upatrywać w zjawisku zawiązywania się relatywnie trwałych więzi pomiędzy turystami a właścicielami obiektów noclegowych na płaszczyźnie relacji społecznych, jako czynnika kształtowania sieci migracyjnych w ruchu turystycznym.

W warunkach stagnacji rozwojowej szczególne znaczenie ma kwestia konkurencyjności podmiotów turystycznych, innowacyjności, a także poszukiwania i kreowania wartości dodanej w różnych aspektach ich działalności. Stabilność funkcjonalna podmiotów turystycznych jest warunkiem utrzymywania względnej równowagi funkcjonalnej obszarów recepcyjnych. Z tej perspektywy istotną rolę odgrywają też alternatywne (nieturystyczne) formy działalności obiektów turystycznych, dzięki wielostronnemu (wielofunkcyjnemu) wykorzystaniu posiadanych zasobów, np. poprzez działalność opartą na zasadach elastycznej specjalizacji.

Zagadnienia wielofunkcyjności i efektów synergii są dyskutowane szczególnie w kontekście założeń optymalnego wykorzystania istniejących zasobów na cele rozwoju turystyki. Do efektów synergii na obszarach recepcji turystycznej można dążyć w różnych zakresach i relacjach funkcjonalnych, np.: we współdziałaniu podmiotów (przedsiębiorstw) turystycznych, we współdziałaniu przedsiębiorstw z podmiotami władzy lokalnej i innymi instytucjami publicznymi, pomiędzy elementami składowymi przestrzeni turystycznej, w relacji między położonymi w przestrzennej bliskości miejscowościami czy miejscowościami a miejscami atrakcyjnymi dla turystów, bądź też w relacji pomiędzy lokalnymi funkcjami społeczno-ekonomicznymi.

Dla poprawy warunków rozwoju turystyki niezbędna jest także identyfikacja zjawisk niepożądanych, np. sytuacji konfliktowych w wymiarze funkcjonalnym i społecznym, w celu ograniczenia ich wpływu na przebieg procesów rozwojowych.

Nowym zagadnieniem poruszonym w pracy jest także pojęcie „stabilności lokalnego systemu recepcji”, z którym wiążą się kwestie jego odporności i podatności na oddziaływanie określonych bodźców (zaburzeń). Sens stabilności systemów recepcyjnych jest w tym przypadku rozumiany jako wypadkowa stabilności pojedynczych podmiotów (obiektów, przedsiębiorstw) turystycznych, którą określa ich zdolność tłumienia wpływu negatywnych bodźców zewnętrznych i wewnętrznych. Do czynników warunkujących stabilność obszarów recepcji turystycznej zaliczono między innymi: osłabienie zależności funkcjonalnej miejscowych obiektów turystycznych od głównego waloru przestrzeni turystycznej, dywersyfikację oraz utrzymywanie istniejących kierunków ruchu przyjazdowego, pobudzanie

mechanizmu kumulatywnej przyczynowości w ruchu turystycznym, a także zdolność samoorganizowania się lokalnych podmiotów świadczących usługi turystyczne.

Zaproponowany w rozdziale trzecim zestaw czynników podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki miał z założenia charakter otwarty. W świetle rezultatów badań terenowych wyłoniły się nowe kwestie problemowe, które pozwoliły rozszerzyć ich zestawienie zawarte w tabeli 1. Badania ukazały, że źródła podtrzymywania rozwoju tkwią także w działalności podmiotów pełniących rolę tzw. jednostek motorycznych w lokalnych systemach recepcji, oraz w działalności podmiotów stanowiących lokalne źródła dyfuzji innowacji. Równie istotne jest zaangażowanie społecznych „liderów”, którzy wpływają na proces mobilizacji i samoorganizowania się lokalnych aktorów rozwoju na płaszczyźnie społecznej, a także potrafią budować społeczne porozumienie wokół konkretnych celów rozwoju turystyki.

Rezultaty szczegółowych badań nad identyfikacją głównych czynników i ograniczeń podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki w analizowanych ośrodkach turystycznych pozwoliły między innymi na stwierdzenie, że:

- turyści stosunkowo wysoko oceniają pozycję badanych miast na tle innych górskich miejscowości turystycznych w Polsce, przy czym oceny turystów dokonywane w sezonie letnim są nieco wyższe niż wskazania uczestników turystyki narciarskiej;
- w złożonej specyfice potrzeb, jakie realizują turyści w trakcie przyjazdu w sezonie letnim, można wyróżnić te, które stanowią podstawowe przesłanki dokonywanych przez nich ocen warunków miejscowych; dla turystów pobytowych nadrzędne znaczenie mają te warunki, które umożliwiają regenerację ich sił fizycznych i psychicznych w powiązaniu z usługami noclegowymi i gastronomicznymi, z kolei w przypadku turystów jednodniowych podstawowe znaczenie ma realizacja ich potrzeb związanych z rozrywką i aktywnością ruchową;
- odrębność podstawowych kryteriów ocen miejscowych warunków dla grup turystów pobytowych oraz turystów jednodniowych wskazuje na zachodzenie na badanym obszarze sytuacji konfliktowej „wewnątrz” modelu turystyki masowej; biorąc nadto pod uwagę fakt intensywnego rozwoju drugich domów, dochodzi na badanym obszarze do nakładania się sprzecznych i przeciwstawnych kategorii motywacji turystycznych; ową sytuację należy uważać za potencjalną funkcjonalną barierę rozwoju turystyki, która winna być przedmiotem szczególnego zainteresowania oraz działania miejscowych władz;
- ważnym kryterium oceny miejscowych warunków przez uczestników ruchu turystycznego w sezonie letnim i zimowym jest także jakość dróg oraz możliwość zaparkowania samochodu;

- ocena porównawcza lokalnych warunków z punktu widzenia uczestników ruchu w sezonie letnim wskazuje na: a) porównywalnie wysoki poziom jakości świadczonych usług noclegowych w analizowanych miejscowościach, b) znaczne niedobory w ofercie rozrywkowej Szczyrku i Wisły, c) istnienie luki niedopasowania jakości usług gastronomicznych w Szczyrku do oczekiwań gości, d) relatywnie niższą jakość dróg oraz większe trudności z zaparkowaniem samochodu w przypadku Wisły w porównaniu z pozostałymi miastami, z czym wiąże się także wyższy stopień niezadowolenia przebywających tam turystów z poziomu cen za usługi parkingowe oraz odczuwanych przez nich skutków natężenia ruchu samochodowego i tworzących się zatorów drogowych;
- na badanym obszarze istnieją znaczne niedobory w zakresie szeroko rozumianych atrakcji turystycznych oraz związane z tym potrzeby inwestycyjne; turyści wskazali na braki w zakresie urządzeń i obiektów oferujących różne formy aktywnej rekreacji i zabawy, szczególnie nowoczesnych urządzeń wodnych; z tym faktem wiąże się także wyrażane przez część turystów poczucie zastoju rozwojowego badanych ośrodków turystycznych; z powyższymi opiniami korespondują postulaty miejscowych przedsiębiorców turystycznych, którzy oczekują podjęcia konkretnych działań inwestycyjnych, które wzbogaciłyby ofertę turystyczną analizowanych miast;
- porównawcze zestawienie opinii na temat lokalnych warunków między turystami pochodzącymi z obszaru konurbacji katowickiej a gośćmi z innych regionów Polski nie wykazało różnic, które mogłyby mieć istotne znaczenie dla funkcjonowania badanych ośrodków turystycznych;
- przemieszczenia turystów pomiędzy miejscowościami, realizowane w trakcie ich pobytów na badanym obszarze, mają tendencję do tworzenia wtórnych ognisk koncentracji ruchu turystycznego w skali lokalnej i regionalnej; rozpoznano, że odsetek osób wyjeżdżających poza miejscowość zakwaterowania stanowi ok. 2/3 turystów pobytowych; multipolaryzacja ruchu jest czynnikiem zawiązującym regionalny system turystyki, tworzy także sprzyjającą okoliczność kształtowania się ścisłych powiązań funkcjonalnych w regionalnej sieci osadniczej oraz warunki do wzajemnego wspomaganiania się analizowanych miast w rozwoju turystyki;
- niektóre ośrodki narciarskie działające w Szczyrku i Wiśle pełnią rolę jednostek motorycznych w systemach recepcyjnych badanych miast; od sprawności działania tych ośrodków zależy wielkość uzyskiwanych korzyści ekonomicznych w sezonie zimowym, w szerokim układzie relacji wewnętrznych; z tego faktu wynika także wysoka

podatność lokalnych systemów recepcji na wpływ nieprzewidywalnych zmian warunków pogodowych zimą;

- stan urządzeń wyciągowych stanowi jedno z decydujących kryteriów postrzegania miejscowości jako stacji narciarskiej i warunkuje jej wybór przez uczestników turystyki narciarskiej; w tym kontekście szczególny niepokój budzą niskie oceny jakości niektórych urządzeń wyciągowych w Szczyrku; na poziom indywidualnego zadowolenia użytkowników terenów narciarskich wpływa także przygotowanie tras zjazdowych oraz stan utrzymania dróg wewnątrz miejscowości zimą;
- inwestycje turystyczne minionego systemu społeczno-politycznego ukształtowały strukturę przestrzenną badanych ośrodków turystycznych, w znacznym stopniu określają także ich współczesny profil funkcjonalny; można prognozować, że rozrost bazy noclegowej o średnim i niskim standardzie będzie także przez następne lata istotnie wpływał na kierunek lokalnego rozwoju turystyki, którego model nosi znamiona dopełniającej się transformacji;
- w minionych dwóch dekadach doszło do ukształtowania się w systemach recepcji badanych miast podsystemów specjalizujących się w obsłudze turystyki biznesowej, które funkcjonują w odmiennej jakościowo strukturze pozalokalnych relacji rynkowych niż pozostałe miejscowe obiekty noclegowe; podmioty należące do tego podsystemu funkcjonują niezależnie względem ich lokalnego otoczenia, skupiając ok. 1/4 pojemności recepcyjnej każdego z trzech analizowanych ośrodków turystycznych; swoją działalność opierają na posiadanych zasobach oraz ich wielofunkcyjnym użytkowaniu, a o jej skuteczności decydują rynkowe czynniki konkurencyjności, takie jak np.: cena usług, ich poziom oraz innowacyjność, jakość zarządzania, utrzymywanie relacji z kontrahentami.
- badania potwierdziły społeczną i nieformalną „naturę” rozprzestrzeniania się innowacji usługowych, szczególnie w grupie małych i średnich obiektów noclegowych; dyfuzja i adaptacja nowych rozwiązań odbywa się poprzez relacje pomiędzy lokalnymi gestorami, gestorami a gośćmi, a także za sprawą własnych doświadczeń i obserwacji właścicieli obiektów; relacje między niektórymi gestorami obiektów turystycznych na płaszczyźnie społecznej zawiązują lokalne „sieci dyfuzji innowacji”, których „rdzeniami” są podmioty stanowiące miejscowe źródła innowacji.
- znaczenie lokalnej współpracy pomiędzy podmiotami turystycznymi przejawia się między innymi w możliwościach tworzenia przez nie, w drodze współdziałania, złożonych propozycji ofertowych dla turystów; korzyści dla lokalnych podmiotów, płynące ze współpracy w innymi, dotyczą także takich kwestii jak: korzystanie z nieformalnej

- pomocy, dostęp do informacji, lepsza dystrybucja własnej oferty, możliwość wpływania na decyzje lokalnych władz w sprawach ważnych dla rozwoju turystyki;
- formy współpracy między lokalnymi podmiotami turystycznymi, które wyłaniają się oddolnie, w procesie samoorganizacji podmiotów, wykazują znacznie większą zdolność działania niż struktury tworzone odgórnie;
  - na uczestnictwo we współpracy oraz sposób działania części grupy miejscowych gestorów obiektów turystycznych wpływa czynnik pozahandlowych współzależności, między innymi z uwagi na normy zwyczajowe, kulturowo zakorzenione w społecznościach badanych miast;
  - problematyka konkurencyjności małych i średnich obiektów noclegowych wychodzi poza ogólnie przyjęte kryteria analizy; określa ją trudny do jednoznacznego zdefiniowania zestaw czynników o charakterze społecznym i lokalizacyjnym; dla funkcjonowania małych i średnich obiektów noclegowych duże znaczenie ma kwestia utrzymywania ścisłych relacji między gestorami (gospodarzami) a turystami (gośćmi) na płaszczyźnie społecznej, a także powiązanie ich działalności turystycznej z innymi formami gospodarowania.

W świetle wyników badań można prognozować, że zdolność długookresowego rozwoju funkcji turystycznej badanych miast zależeć będzie od: a) konkurencyjności dużych obiektów noclegowych, b) utrzymania sieci migracyjnych w ruchu turystycznym, szczególnie w przypadku małych i średnich obiektów noclegowych, c) sprawności funkcjonowania ośrodków narciarskich, na co istotny wpływ będą wywierać obiektywne i niestabilne warunki przyrodnicze, d) podjęcia nowych inwestycji w szeroko rozumianym sektorze atrakcji turystycznych, e) ograniczania przestrzennej skali występowania potencjalnych sytuacji konfliktowych „wewnątrz” turystyki, f) ścisłej integracji funkcjonalnej badanych ośrodków w sferze rozwoju turystyki, która może się dokonać oddolnie w sieciowym procesie tworzenia komplementarnych propozycji ofertowych między podmiotami turystycznymi.

Zdolność podtrzymywania rozwoju turystyki warunkuje także przezwyciężenie barier i ograniczeń tkwiących w lokalnym systemie recepcji i jego otoczeniu, do których zaliczono: a) istnienie znacznej luki niedopasowania szeroko rozumianej oferty rozrywkowej w stosunku do oczekiwań turystów, b) niską jakość materialnej bazy dla narciarstwa zjazdowego (Szczyrk), c) niedostosowanie rozwiązań komunikacyjnych wobec masowości ruchu zmotoryzowanego, d) ogólnie niską aktywność i skuteczność miejscowych podmiotów turystycznych w pozyskiwaniu zewnętrznych środków wsparcia ich działalności, e) niedostosowanie istniejącego prawa w stosunku do potrzeby rozwijania działalności

organizacyjnej przez obiekty noclegowe, f) utrwalenie się w badanych miastach modelu tzw. „taniej” turystyki masowej, który istotnie ogranicza proces modernizacji lokalnych zasobów materialnych zaangażowanych w recepcję ruchu turystycznego, a także hamuje wzbudzenie skokowego postępu w zakresie jakości przestrzeni turystycznej.

Za potencjalne zagrożenie dla długookresowego rozwoju funkcji turystycznej na obszarze badań należy uważać także postępujące procesy suburbanizacji, związane między innymi ze stopniowym przenoszeniem się na stałe do badanych miast części właścicieli drugich domów.

Poszukiwanie źródeł trwałego rozwoju ośrodków turystycznych, które nie odwołuje się do idei harmonijnego zrównoważenia oraz pojęcia konkurencyjności obszarów recepcji turystycznej, stanowi nowy przedmiot badań na polu nauk geograficznych. Główne wyznaczniki zaproponowanej w pracy koncepcji podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki, za które przyjęto: atrakcyjność turystyczną przestrzeni geograficznej, konkurencyjność przedsiębiorstw turystycznych, optymalizację zasobów lokalnych oraz stabilność funkcjonalną systemu recepcji, są ze sobą ściśle powiązane. Zestawienie tych zagadnień oraz dookreślenie kwestii szczegółowych pozwoliło, w przekonaniu autora, stworzyć szeroką i spójną płaszczyznę metodologiczną badań mechanizmów rozwojowych w turystyce na poziomie lokalnym.

Proponowaną koncepcję podtrzymywalności od dotychczasowego spojrzenia na kwestie rozwojowe w turystyce odróżnia fakt, że z uwagi na szczególną sytuację funkcjonalną obszarów dojrzałych odnosi się ona przede wszystkim do jakościowego „wymiaru” rozwoju. W koncepcji tej świadomie odchodzi się od wartościowania badanej rzeczywistości z punktu widzenia ustalonych celów, kryteriów czy standardów, co zawiera się między innymi w koncepcji harmonijnego zrównoważenia czy konkurencyjności obszarów recepcji turystycznej. Nie wydaje się zasadne także tworzenie hipotetycznych wzorców czy idealnych modeli podtrzymywalności. Akcentuje się raczej wymiar poznawczy i praktyczne zastosowanie rezultatów badań.

W warunkach znacznego nasilenia zjawisk turystycznych o ich długookresowym podtrzymywaniu decydują mechanizmy opierające się na rynkowych regulatorach rozwoju. Celem analiz podtrzymywalności jest więc poszukiwanie czynników wzmocnienia lokalnych struktur zaangażowanych w recepcję ruchu turystycznego, ustalenie ich wewnętrznej dynamiki, wskazanie możliwości, szans, barier i zagrożeń rozwoju, które płyną z warunków lokalnych, a także relacji funkcjonalnych ośrodków turystycznych z obszarami źródłowymi

ruchu oraz ich bliższym bądź dalszym otoczeniem konkurencyjnym. Utrzymywanie ciągłości funkcjonalnej obszarów recepcyjnych jest procesem dynamicznym, który nie przebiega liniowo. Rozwój nie dąży też ku oznaczonemu celowi, jego scenariusze muszą więc uwzględniać różne możliwe sekwencje zmian jakościowych.

Dyskutowane w pracy zagadnienia odwołują się do sytuacji funkcjonalnej ośrodków turystycznych, której towarzyszą znamiona dojrzałości rozwojowej. Wiele aspektów proponowanej koncepcji podtrzymywalności może jednak znaleźć zastosowanie w badaniach wcześniejszych faz rozwojowych miejscowości turystycznych. Przedstawione w pracy czynniki i mechanizmy rozwojowe pozwalają bowiem lepiej rozumieć i wyjaśniać procesy strukturalne zachodzące na obszarach recepcji turystycznej.

We wnioskach ogólnych podkreślono między innymi, że przeplatanie się zjawisk ekonomicznych, społecznych i kulturowych w lokalnym rozwoju turystyki oraz uwikłanie działalności turystycznej w różne przejawy sytuacji konfliktowych tworzy rzeczywistość, w której trudno o jednoznaczne rozstrzygnięcia i uogólnienia. Sytuacja taka nie może pozostać bez wpływu na zakres oraz kierunek studiów geograficznych w turystyce, w tym także na formułowanie nowych problemów badawczych oraz sposób ich rozwiązywania. W tym kontekście podejście funkcjonalne, oparte na relacji podmiotowo-przedmiotowej turysta – przestrzeń geograficzna, wspólnie nie stanowi już, w przekonaniu autora, wystarczającej płaszczyzny analitycznej. Dynamiczna rzeczywistość społeczno-ekonomiczna w sferze turystyki skłania do wypracowania na polu geografii turystyki teoretycznych podstaw „nowej” koncepcji funkcjonalnej, która uwzględniałaby treści mające znaczenie z punktu widzenia struktur i oddziaływań systemowych, m.in. takie jak: integracja, współzależność czy wartość dodana.

W konkluzji rozważań autor stawia propozycję włączenia w główny nurt badań geografii turystyki zagadnień dotychczas rzadko podejmowanych oraz nowych, takich jak: konkurencyjność podmiotów turystycznych, rola wyposażenia społecznego w ich działalności, kształtowanie więzi społecznych między aktorami lokalnego rozwoju turystyki z jednej strony a kwaterodawcami i turystami z drugiej, sposoby zawiązywania sieci współpracy partnerskiej oraz ich znaczenie dla osiągania celów ekonomicznych, rola działalności opartej na elastycznej specjalizacji w rozwoju obiektów turystycznych, czy też problem niestabilności funkcjonalnej obszarów recepcyjnych oraz związane z tym kwestie poszukiwania sposobów ograniczania ich podatności na wpływ przypadkowych wahań koniunkturalnych i innych zaburzeń zewnętrznych.

Podstawowy wkład omawianej pracy w rozwój dyscypliny geografii turystyki ma związek z omówioną koncepcją podtrzymywalności lokalnego rozwoju turystyki. W koncepcji tej określa się teoretyczno-metodologiczne podstawy analizy i interpretacji ważnego problemu badawczego, który w dotychczasowych badaniach nad rozwojem turystyki nie doczekał się rozwinięcia i uszczegółowienia. Praca wypełnia tym samym lukę na płaszczyźnie metodologicznej geograficznych badań nad turystyką, choć w przekonaniu autora może stanowić także wkład w rozwój multidyscyplinarnych studiów nad rozwojem turystyki, zważywszy na fakt, że treści, które zawiera pojęcie podtrzymywalności, stanowią przedmiot zainteresowania nauk ekonomicznych, gospodarki przestrzennej oraz nauk społecznych.

Praca wnosi także nowe spojrzenie na funkcjonowanie terytorialnych systemów recepcyjnych w kontekście ścisłego powiązania rozwoju funkcji turystycznej z innymi funkcjami społeczno-ekonomicznymi. Przenosząc „punkt ciężkości” rozważań na poziom lokalny, w którym wysoka złożoność procesów rozwojowych utrudnia stosowanie ogólnych koncepcji i modeli wyjaśniających, otwiera się potencjalnie szerokie pole do stawiania nowych hipotez badawczych, co może stanowić także „impuls” ku stopniowemu rozszerzaniu geograficznego pola badań w sferze turystyki.

Otwiera się także możliwość pełniejszego wykorzystania dorobku badań geograficznych w praktyce planistycznej i zarządzania miejscowościami turystycznymi. Przyjęta w pracy nowa interpretacja pojęcia atrakcyjności turystycznej (w sensie czynnościowym) tworzy podstawę metodologiczną do konstruowania kompleksowych programów rozwoju turystyki na poziomie lokalnym (np. scenariuszy rozwoju) oraz formułowania jego strategicznych celów. Potencjalnie można ją uważać za „obiecującą” alternatywę dla stosowanego obecnie w planowaniu strategicznym tzw. podejścia produktowego.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych i popularyzatorskich. Prezentacja rozwoju naukowego, ważniejsze publikacje, projekty badawcze

Główna sfera moich zainteresowań badawczych obejmuje zagadnienia szeroko rozumianego rozwoju turystyki w różnych typach przestrzeni geograficznej, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów górskich oraz miast. Wieloaspektowość problematyki rozwoju turystyki w skali lokalnej i regionalnej sprawia, że dotychczas prowadzone przeze mnie badania zmierzały zarówno w kierunku kompleksowego ujmowania różnych przejawów tego

rozwoju, jak i analizowania kwestii szczegółowych, dotyczących indukowania i utrzymywania procesów rozwojowych w turystyce z perspektywy jej roli jako czynnika rozwoju lokalnego, a także kształtowania właściwych relacji między turystyką a środowiskiem przyrodniczym i społecznym na obszarach recepcji turystycznej. Pełne rozwinięcie tych kwestii zawiera omówiona wcześniej publikacja wskazana we wniosku postępowania habilitacyjnego jako naukowe osiągnięcie.

Mój dorobek naukowy, zebrany w okresie po uzyskaniu stopnia doktora (lata 2003–2013), obejmuje ogółem 65 pozycji, z tego:

- 1 publikację w czasopiśmie znajdującym się w bazie Journal Citation Reports (JCR),
- 5 monografii, których byłem autorem lub współautorem,
- 5 artykułów w czasopiśmie zagranicznych niebędących w bazie JCR,
- 9 artykułów w czasopiśmie krajowych w języku angielskim, polskim i francuskim,
- 9 rozdziałów w monografiach w języku angielskim, opublikowanych w kraju i zagranicą,
- 17 rozdziałów w monografiach w języku polskim,
- 2 publikacje w recenzowanych materiałach konferencyjnych w języku angielskim,
- 2 publikacje popularnonaukowe w postaci 79 haseł encyklopedycznych i 79 słownikowych,
- 1 redakcja czasopisma naukowego („Prace Geograficzne”),
- 2 redakcje monografii,
- 6 opracowań planistycznych i ekspertyz,
- 6 opracowań i redakcji map tematycznych.

Początki mojej działalności naukowej są związane z zagadnieniem relacji między turystyką a środowiskiem przyrodniczym, w kontekście zachodzących w nim przeobrażeń pod wpływem procesu zagospodarowania turystycznego oraz turystycznej aktywności człowieka. Temu zagadnieniu była poświęcona moja rozprawa doktorska pt. *Rozwój zagospodarowania turystycznego i jego wpływ na przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, ukończona w 2002 r. Niektóre wyniki badań oraz zebrane w toku wieloletnich badań terenowych doświadczenia były głównymi przesłankami opracowania i wydania w 2004 r. monografii pt. *Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, a rok wcześniej artykułu opublikowanego w „Pracach Geograficznych” pt. *Environmental impact of tourism development in reception areas in Poland and methods of controlling them*.

Do relacji turystyka – środowisko przyrodnicze nawiązuje także artykuł opublikowany w 2013 r. w „Journal of Travel Research” pt. *Awareness of tourism impacts on climate change and the implications for travel practice: A Polish perspective*, który powstał jako

rezultat mojej wcześniejszej współpracy z International Centre for Tourism & Hospitality Research w Bournemouth University (Wielka Brytania).

Odrębne pole moich zainteresowań, które bezpośrednio dotyczy kwestii przeobrażeń środowiska przyrodniczego pod wpływem zagospodarowania turystycznego, stanowi problematyka rozwoju drugich domów na obszarze polskich Karpat. Do tego zagadnienia po 2003 r. nawiązują trzy publikacje – jedna w formie rozdziału monografii wydanej przez wydawnictwo Springer, pt. *Spatial patterns of second homes development in the Polish Carpathians*, druga w „Czasopiśmie Geograficznym” (*Kierunki i cechy rozwoju drugich domów w polskich Karpatach w świetle stanu badań*), a trzecia w czasopiśmie „Folia Geographica” (*Second homes as a factor of the transformation of rural areas in the Polish Carpathians*). Opracowania te stanowią kontynuację i rozwinięcie omawianego wątku badawczego, podjętego przeze mnie jeszcze przed doktoratem.

Moje zainteresowania rolą turystyki jako czynnika zmian, które dokonują się w wymiarze fizycznym przestrzeni geograficznej oraz w sferze ekonomicznej i społeczno-kulturowej na obszarach recepcji ruchu turystycznego znalazły odzwierciedlenie w postaci syntezy tego zagadnienia, opublikowanej w formie obszernego rozdziału pt. *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej*, stanowiącego część monografii pod naukową redakcją W. Kurka – *Turystyka*, wydanej w 2007 r. przez Wydawnictwo Naukowe PWN.

Problematyka kształtowania się zjawisk turystycznych jako czynnika rozwoju lokalnego była analizowana przeze mnie dwukierunkowo. Z jednej strony, kwestia ta była poruszana w kontekście przemian, jakie zachodzą w sferze zagospodarowania i usług turystycznych na obszarach górskich, ze szczególnych uwzględnieniem regionu Karpat, a z drugiej – z punktu widzenia wzrastającej roli aktywności turystycznej w miastach oraz przeobrażeń, jakie się dokonują w przestrzeni miast pod wpływem inwestycji turystycznych oraz rozwoju sfery usług związanych z realizacją szeroko rozumianej społecznej kategorii czasu wolnego. Powyższych zagadnień dotyczyły także cztery projekty badawcze, w których brałem udział jako kierownik lub wykonawca.

Szeroko rozumianą problematykę rozwoju turystyki na obszarze polskich Karpat w warunkach transformacji społeczno-gospodarczej analizowałem w swojej pracy, mając na uwadze:

- zachodzące zmiany w sektorze turystyki narciarskiej, w którym od kilkunastu lat następują trwałe zmiany strukturalne, co jednak nie odbywa się bez ograniczeń i sytuacji konfliktowych; temu zagadnieniu są poświęcone między innymi artykuły pt. *Ski tourism*

in the Polish Carpathians – present state and issues of development, a także *Współczesne problemy rozwoju ośrodków narciarskich w Polsce – przykład Szczyrku* (wspólnie z K. Krzesiwo i P. Krzesiwo) oraz *Ocena atrakcyjności turystycznej stacji narciarskich w świetle zagadnienia ich konkurencyjności – studium porównawcze Szczyrku i Białki Tatrzańskiej* (wspólnie z K. Krzesiwo);

- społeczny wymiar lokalnego rozwoju turystyki, z punktu widzenia relacji turyści–mieszkańcy w miejscowościach o wysoko rozwiniętej funkcji turystycznej (*Postawy społeczności lokalnych wobec turystów i rozwoju turystyki – przykład gmin Beskidu Śląskiego*) oraz poszukiwania źródeł i możliwości aktywizacji turystycznej mieszkańców obszarów wiejskich (*Agritourism in Poland – the legal model and the realities of the market*; wraz z M. Kubal);
- zachodzące współcześnie przekształcenia strukturalno-funkcjonalne miejscowości uzdrowiskowych (*Możliwości rozwoju uzdrowisk Beskidu Niskiego i Bieszczad w świetle obecnych uwarunkowań*), a także rozwój nowych form turystyki zdrowotnej (*Some problems of the development of spa & wellness services in the Polish Carpathian Mountains*; wraz z R. Pawlusińskim);
- możliwości oddziaływania lokalnych władz na procesy rozwojowe w turystyce (*Opportunities for co-operation of local governments for the development of tourism in Poland*; wraz z R. Pawlusińskim).

Szerokie omówienie kierunków i skutków transformacji turystyki na obszarze polskich Karpat zawiera publikacja pt. *Turystyka w Karpatach Polskich w świetle współczesnych kierunków rozwoju* (wraz z R. Faracikiem, W. Kurkiem i R. Pawlusińskim).

W kontekście zachodzących zmian uwarunkowań oraz kierunków rozwoju turystyki w Karpatach moje naukowe zainteresowania skierowały się w stronę zagadnienia konkurencyjności obszarów recepcji turystycznej. Problematyka ta w badaniach geograficznych stanowi stosunkowo nowe pole rozważań, wymagała więc dookreślenia na płaszczyźnie metodologicznej geografii turystyki. Temat ten został przeze mnie podjęty i omówiony w publikacji pt. *Competitiveness of tourist destinations as a research problem in the geography of tourism – analytical assumptions behind the research model*, która ukazała się w „Pracach Geograficznych” w 2012 r. Zawarte w niej ustalenia i konkluzje stanowią rezultat moich przemyśleń z wcześniejszych opracowań na ten temat, m.in.: *Regional and cross-border competition as a development factor in tourist reception areas in the Western Carpathians* oraz *Miejscowości turystyczne w dobie konkurencji, na przykładzie polskich Karpat* (wraz z W. Kurkiem). Zagadnienie to stanowiło także tło rozważań zawartych

w artykule pt. *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na Słowacji, na przykładzie preszowskiego kraju*, który powstał jako efekt współpracy z partnerami słowackimi (R. Klamár, M. Rosič).

Inicjowanie i wspomaganie procesów rozwojowych w turystyce oraz kształtowanie właściwych relacji między ruchem turystycznym a funkcjonowaniem obszarowych form ochrony przyrody było przedmiotem mojej działalności naukowej w ramach dwóch projektów badawczych, obu związanych z Babiogórskim Parkiem Narodowym i jego przestrzennym otoczeniem.

Pierwszy projekt zrealizowany w latach 2005–2008 w ramach Programu Środowiskowego Organizacji Narodów Zjednoczonych pt. *Conservation and sustainable use of biodiversity through sound tourism development in Biosphere Reserves in Central and Eastern Europe* (GFL/238-2714-4829) dotyczył kwestii rozpoznania i wskazania możliwości wdrażania zasad harmonijnego rozwoju turystyki na obszarze i w otoczeniu Rezerwatu Biosfery Babia Góra. Naukowe efekty wykonanych prac zawarto w raporcie końcowym pt. *Plan rozwoju i zarządzania turystyką w regionie Babiej Góry* (wraz R. Pawlusińskim i R. Faracikiem, 2008).

Drugi ze wskazanych projektów, pt. *Park narodowy a gospodarka lokalna. Model relacji ekonomicznych na przykładzie Babiogórskiego Parku Narodowego*, obecnie w trakcie realizacji, (2011–2014), jest finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (2011/01/D/HS4/05993). Biorę w nim udział jako główny wykonawca. Celem naukowym badań jest określenie ekonomicznego wpływu funkcjonowania Babiogórskiego Parku Narodowego na gospodarkę lokalną miejscowości położonych w jego otoczeniu, dokonanie diagnozy rezultatów tego powiązania, a także wskazanie możliwości efektywnego wykorzystania wartości środowiska przyrodniczego oraz funkcji pełnionych przez ten park dla aktywizacji gospodarczej i społecznej obszarów położonych w jego sąsiedztwie.

Na rzecz Babiogórskiego Parku Narodowego wykonałem także ekspertyzy stanowiące składowe opracowania ekofizjograficznego dla Rezerwatu Biosfery Babia Góra (2007) oraz operatów do projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Babia Góra PLH120001 (2012).

Początki moich naukowych zainteresowań turystyką miejską mają związek z publikacją pt. *Urban tourism in Krakow at the period of socio-economic transition in Poland* (wraz z K. Rotter), która powstała w 2005 r. jako część monografii pod redakcją J. Wyrzykowskiego, poświęconej rozwojowi turystyki w miastach Europy Środkowej i Wschodniej (*Urban tourism present state and development perspectives. Conditions of the foreign tourist development in Central and Eastern Europe*).

Szeroki zakres problemów uwarunkowań oraz kierunków rozwoju turystyki w Krakowie był przedmiotem badań w ramach projektu zrealizowanego w latach 2006–2008 na zamówienie Urzędu Miasta Krakowa pt. *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki*, którym kierowałem z Profesorem W. Kurkiem. Rezultatem prac całego zespołu było opublikowanie *Raportu z badań* (2008) wraz z zestawem map tematycznych wymienionych w załączniku w pkt II.M.2–6 oraz baz danych zawierających wyniki badań inwentaryzacyjnych walorów oraz zagospodarowania turystycznego miasta. Efekty naukowe projektu stanowiły także podstawę opracowania tematycznej monografii pod moją redakcją pt. *Kraków jako ośrodek turystyczny* (2011).

W publikacji tej znalazły się między innymi opracowane przeze mnie zagadnienia teoretyczno-metodologicznych podstaw analiz rozwoju turystyki w miastach na polu nauk geograficznych (*Miasta jako obszary recepcji turystycznej*), identyfikacji i oceny przestrzeni turystycznej w miastach oraz jej ilustracji graficznej w postaci modelu strukturalno-funkcjonalnego (*Przestrzeń turystyczna Krakowa – atrakcyjność, organizacja oraz niektóre sytuacje konfliktowe*), a także kompleksowej oceny rozwoju turystyki w Krakowie ze wskazaniem możliwych kierunków jego przeobrażeń w przyszłości (*Ocena i perspektywy rozwoju Krakowa jako ośrodka turystycznego*; wraz z W. Kurkiem).

Zagadnienia dotyczące rozwoju turystyki w miastach Europy Środkowej są także przedmiotem międzynarodowego projektu pt. *Enhancing competitiveness of V4 historic cities for tourism development*, realizowanego w latach 2013–2015, w którym biorę udział wspólnie z partnerami z Uniwersytetu w Debreczynie, Uniwersytetu w Preszowie, Uniwersytetu w Ołomuńcu i Uniwersytetu Wrocławskiego (Strategic Program, Visegrad Fund; 31210067).

Duże znaczenie w moim dorobku naukowym i popularyzatorskim przypisuję współautorstwu publikacji książkowych skierowanych do szerokiego kręgu odbiorców. Za takie uważam trzy monografie pod redakcją W. Kurka, wydane przez Wydawnictwo Naukowe PWN – *Turystyka* (2007), *Regiony turystyczne świata. Część 1* (2012) oraz *Regiony turystyczne świata. Część 2* (2012).

Sumaryczny *impact factor* moich publikacji według listy Journal Citation Reports (JCR) wynosi 1,889. Według bazy Web of Science (WoS) moje publikacje były cytowane 6 razy. Z kolei baza Google Scholar podaje 156 cytowań moich prac. Indeks Hirscha dla moich publikacji według bazy Web of Science (WoS) wynosi 2, natomiast według Google Scholar – 5. Rzeczywista liczba cytowań moich prac jest większa od podanych uprzednio źródeł.

W latach 2003–2013 uczestniczyłem w 30 konferencjach zagranicznych i krajowych, na których wygłosiłem 24 referaty w języku polskim i angielskim; 6-krotnie przypadło mi w udziale prowadzenie sesji, 3-krotnie członkostwo w radach naukowych międzynarodowych konferencji, także 3 razy pełniłem rolę członka komitetu organizacyjnego konferencji, w tym raz funkcję sekretarza naukowego. Szczegółowy wykaz tematów moich referatów wygłoszonych na konferencjach naukowych znajduje się z załączniku.

Pierwsze lata pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim poświęciłem między innymi na nawiązanie współpracy naukowej z zagranicznymi ośrodkami naukowymi zajmującymi się badaniami nad turystyką oraz kształceniem kadr dla turystyki w ramach prowadzonej działalności dydaktycznej. Było to możliwe dzięki uczestnictwu w programie międzyuczelnianej wymiany bezpośredniej, a także pozyskaniu grantów z programu Erasmus i programu CEEPUS. Uzyskane wsparcie pozwoliło mi na zrealizowanie w latach 2003–2013 łącznie 3 miesiące pobytu w zagranicznych placówkach naukowych Europy Zachodniej i Środkowej.

Obecnie czynnie współpracuję naukowo z jedenastoma zagranicznymi ośrodkami naukowymi w: Czechach, Francji, Rumunii, Słowacji, Słowenii, na Ukrainie i Węgrzech oraz w Wielkiej Brytanii. Naukowymi efektami mojej współpracy z partnerami z ośrodków zagranicznych są: niektóre wymienionej wyżej publikacje, 125. tom czasopisma „Prace Geograficzne” pod moją redakcją, poświęcony rozwojowi turystyki w Karpatach po stronie polskiej, czeskiej, słowackiej i ukraińskiej, realizowane wspólnie projekty badawcze finansowane z Funduszu Wyszehradzkiego, a także moje członkostwo w radach naukowych międzynarodowych konferencji (pkt III.C.1) i w radach naukowych czasopism (pkt III.G.2.3). Uczestniczę też w sieci badawczej *Science for the Carpathians* (S4C), z czym wiąże się między innymi moje zaangażowanie w przygotowanie strategii rozwoju turystyki w Karpatach (*Strategy for the future sustainable tourism development of the Carpathians*), jako konsultant programu Konwencji Karpackiej.

Współpraca międzynarodowa przyniosła także korzyści w wymiarze dydaktycznym, czego potwierdzeniem były wizyty w Uniwersytecie Jagiellońskim grup studentów z uniwersytetów w Ostrawie, Mariborze i Liverpoolu oraz wizyty partnerów naukowych z zagranicy w ramach europejskich programów wspierających mobilność kadry naukowej.

Prowadzona przeze mnie działalność badawcza przyniosła również rezultaty w postaci nawiązania współpracy z instytucjami samorządu terytorialnego oraz stowarzyszeniami wspierającymi rozwój turystyki, o randze krajowej i regionalnej.

W dotychczasowej pracy dydaktycznej byłem promotorem 8 prac magisterskich i 7 prac licencjackich zrealizowanych w Instytucie Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pełniłem rolę opiekuna staży naukowych trzech doktorantów z zagranicy – dwóch osób z Białorusi i jednej z Ukrainy, które realizowały własne projekty badawcze, zgodnie z wcześniej ustalonym programem ich pobytu w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz Polskiego Stowarzyszenia Turystyki.

Za dotychczasowe osiągnięcia naukowe trzykrotnie otrzymałem Nagrodę Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, w latach – 2006, 2009 i 2013.

Wykaz publikacji wskazanych w autoreferacie:

- Dickinson J.E., Robbins D., Filimonau V., Hares A., Mika M., 2013, *Awareness of tourism impacts on climate change and the implications for travel practice: A Polish perspective*, Journal of Travel Research, 52(4), 506–519.
- Faracik R., Kurek W., Mika M., Pawlusiński R., 2009, *Turystyka w Karpatach Polskich w świetle współczesnych kierunków rozwoju* [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 77–98.
- Faracik R., Kurek W., Mika M., Pawlusiński R., Ptaszycka-Jackowska D., Pitrus E., 2007, *Turystyka*, W. Kurek (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Faracik R., Kurek W., Mika M., Pawlusiński R., Ptaszycka-Jackowska D., Rogers E., Zawilińska B., 2012, *Regiony turystyczne świata. Część 1*, W. Kurek (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Faracik R., Kurek W., Mika M., Pawlusiński R., Ptaszycka-Jackowska D., Rogers E., Zawilińska B., 2012, *Regiony turystyczne świata. Część 2*, W. Kurek (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Klamár R., Mika M., Rosič M., 2009, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na Słowacji, na przykładzie preszowskiego kraju* [w:] B. Domański, W. Kurek (red.), *Gospodarka i przestrzeń*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 147–163.
- Kubal M., Mika M., 2012, *Agritourism in Poland - the Legal Model and the Realities of the Market*, Current Issues of Tourism Research, 2, 1, 4–11.
- Mika M., Pawlusiński R., 2003, *Opportunities for co-operation of local governments for the development of tourism in Poland*, Prace Geograficzne, 111, Kraków, 201–215.
- Mika M., Pawlusiński R., 2006, *Some problems of the development of spa & wellness services in the Polish Carpathian Mountains* [w:] J. Wyrzykowski (red.), *Conditions of the foreign tourist development in Central and Eastern Europe, Contemporary Models of Spa Tourism*, 9, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław, 61–73.

- Mika M. (red.), 2011, *Kraków jako ośrodek turystyczny*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Mika M., 2003, *Environmental impact of tourism development in reception areas in Poland and methods of controlling them*, Prace Geograficzne, 111, Kraków, 129–141.
- Mika M., 2004, *Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Mika M., 2005, *Możliwości rozwoju uzdrowisk Beskidu Niskiego i Bieszczad w świetle obecnych uwarunkowań* [w:] E. Rydz (red.), *Kształtowanie funkcji turystycznych w miejscowościach uzdrowiskowych*, Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk, 308–318.
- Mika M., 2007, *Przemiany pod wpływem turystyki na obszarach recepcji turystycznej* [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 406–482.
- Mika M., 2009, *Ski tourism in the Polish Carpathians – present state and issues of development*, Folia Geographica, Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, 14, 198–208.
- Mika M., 2010, *Regional and cross-border competition as a development factor in tourist reception areas in the Western Carpathians* [w:] D. Richard (red.), *Development durable des territoires: de la mobilisation des acteurs aux démarches participatives*, Wyd. Universitaires Blaise Pascal, Clermont-Ferrand, 317–330.
- Mika M., 2011, *Miasta jako obszary recepcji turystycznej* [w:] M. Mika (red.), *Kraków jako ośrodek turystyczny*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, 15–34.
- Mika M., 2011, *Przestrzeń turystyczna Krakowa – atrakcyjność, organizacja oraz niektóre sytuacje konfliktowe* [w:] M. Mika (red.), *Kraków jako ośrodek turystyczny*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, 239–254.
- Mika M., 2012, *Competitiveness of tourist destinations as a research problem in the geography of tourism – analytical assumptions behind the research model*, Prace Geograficzne, 130, 91–105.
- Mika M., 2012, *Kierunki i cechy rozwoju drugich domów w polskich Karpatach w świetle stanu badań*, Czasopismo Geograficzne, 83(1–2), 63–79.
- Mika M., 2013, *Postawy społeczności lokalnych wobec turystów i rozwoju turystyki – przykład gmin Beskidu Śląskiego*, Prace Geograficzne, 134, 83–100.
- Mika M., 2013, *Spatial patterns of second homes development in the Polish Carpathians* [w:] J. Kozak, K. Ostapowicz, A. Bytnerowicz, B. Wyżga (red.), *Integrating nature and society towards sustainability, Environmental Science and Engineering*, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 479–512.
- Mika M., Faracik R., 2008, *Second homes as a factor of the transformation of rural areas in the Polish Carpathians*, Folia Geographica, Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Presoviensis, 12, 245–255.
- Mika M., Krzesiwo K., 2011, *Ocena atrakcyjności turystycznej stacji narciarskich w świetle zagadnienia ich konkurencyjności – studium porównawcze Szczyrku i Białki Tatrzańskiej*, Prace Geograficzne, 125, 95–110.
- Mika M., Krzesiwo K., Krzesiwo P., 2007, *Współczesne problemy rozwoju ośrodków narciarskich w Polsce – przykład Szczyrku*, Prace Geograficzne, 117, 63–78.
- Mika M., Kurek W., (red.), 2008, *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki. Raport końcowy*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.

Mika M., Kurek W., 2008, *Miejscowości turystyczne w dobie konkurencji (na przykładzie polskich Karpat)* [w:] G. Gołembski (red.), *Turystyka jako czynnik wzrostu konkurencyjności regionów w dobie globalizacji*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, 219–228.

Mika M., Kurek W., 2011, *Ocena i perspektywy rozwoju Krakowa jako ośrodka turystycznego* [w:] M. Mika (red.), *Kraków jako ośrodek turystyczny*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, 291–304.

Mika M.